

Kosovo a jeho (české) uznání: hymna beze slov¹

Pavel Kopecký

Abstract

February 2008 has brought independence for Kosovo. A small state coming up with more questions than answers. It originated from mutual ethnic cleansings and actions of rivalling powers. Armed riots, continuous national tension, economical collapse, frightening unemployment as well as criminal structures connected with political elites count among everyday reality of the new state. The future and broader recognition of the young international participant have remained highly uncertain. A woeful fact is that the Mirek Topolánek right-wing government has (a bit treacherously) contributed to the disintegration of Serbia.

Keywords: Kosovo, independence, Czech Republic, Albania.

Česká republika uznala samostatné Kosovo. Posud takto učinilo přes čtyřicet států světa, a to v čele s globální, predominantní mocností USA a většinou členů Evropské unie. Ministr zahraničí ČR Karel Schwarzenberg, muž starobylého šlechtického původu, dosáhl svého; bohužel dosti nešlechtně. Stalo se tak bez předchozí veřejné diskuze ve třetí dekádě května při výjezdním zasedání vlády v severočeském lázeňském městě Teplice. Krok sám o sobě nebyl překvapením, dokonce je s podivem, jak „dlouho“ filoamerický kabinet, proslulý hrubostí a neschopností, komunikovat otálel. K čemu vlastně nejvyšší patro exekutivy zaujalo postoj?

Kosovo vyhlásilo svrchovanost dne 17. února 2008 v 15.50 SEČ. V mezinárodně politické kauze Kosmet, tj. Kosova a Metohije, nestalo se prvně². Okolnosti nasvědčují tomu, že krvavý proces takřkajíc balkanizace Balkánu učinil reálný „pokrok“ k ještě větší rozdrobenosti a nestabilitě jihovýchodního areálu Evropy. Netoliko pro Srbskou republiku je bohužel osmička letošního roku vskutku osudová, a doufejme – ačkoli některá fakta tomu

¹ (Pozn.: autor se při psaní tohoto komentáře volně inspiroval polemickým článkem, jež napsal pro českou Politologickou revue).

² Poprvé byla vyhlášena svrchovanost Kosova roku 1990 v důsledku celkové dezintegrace svazové Jugoslávie, politického dědictví formovaného myšlenkami a činy charismatického Chorvata, vojevůdce a státníka Josipa Broze Tita (1892 – 1980).

příliš nenasvědčují – že rozpad poválečné Jugoslávie nastartovaný minimálně od počátku osmdesátých let 20. století jest definitivně u konce.

Pouze pro úplnost připomeňme, že složitý vývoj krvavých odstředivých tendencí na Balkáně začal na počátku 19. století, jelikož se kdysi hrozivá islámská moc Osmanské říše postupně měnila na chabé síly „nemocného muže na Bosporu“. Z valného chřadnutí Porty profitovalo především samoděržavné Rusko, jemuž ve druhé polovině předminulého století svitla reálná naděje na dosažení Středozemního moře. Svě dlouhodobé vojenské angažmá proti sultanátu, jehož výsledkům udělal čáru přes rozpočet Berlínský kongres roku 1878, krylo *posud* užívanou panslovanskou agitací, která nepostrádá ani náboženskou dimenzi.³

Dokonce i příznivci mladičkého ministátu Kosovo připouštějí nejasnosti, pochybnosti kolem jeho legitimní, leč též legální existence. S ohledem na rozsah hornatého území, výraznou ekonomickou nesoběstačnost, původ a – diplomaticky řečeno – etickou vyspělost místních vůdčích skupin, také se zřetelem na soudobé dějiny psané násilím nepatří pojem „neodvislost“ mezi vhodně užitými charakteristiky v mnoha ohledech nejistého celku. Kraje, jehož dlouholeté ambice zásadně změnit svůj status získaly na významu po tzv. „humanitárním bombardování“ (orwellovský výrok filozofujícího politika, původně absurdního dramatika Václava Havla) čili protiprávním, OSN neposvěceném napadení zbytkové Jugoslávie roku 1999 silami NATO. Kapitoulou samou pro sebe je, za jakých okolností započaly vojenské operace: jejich oficiálním zdůvodněním byly masakry albánských civilistů zbraněmi polovojenských jednotek Srbů. Stále více vysvítá z temnot propagandy, že situace byla tehdy nesrovnatelně složitější. Zatímco většina sdělovacích prostředků tehdy šířila skutečně „černobílou“, poklesle novinářskou pravdu o „good gays and bad gays“, zkrátka jakousi politickou story, bývalá hlavní žalobkyně haagského tribunálu Carla del Ponteová, bývalá ostrá kritička Miloševićova počínání, nyní otevřeně mluví o manipulacích s fakty, o zamlčování vražd mladých Srbů kvůli mezinárodnímu obchodu s tělesnými orgány atd. Za pravdu jí nepřímou dávají též neobyčejné diskrepance mezi tresty mezinárodního společenství pro válečné zločince srbské a albánské národnosti.

Netoliko Srbové na Kosovu, menšina ve vlastní zemi s nyní de jure separatistickými spády (vytvořili například vlastní vzdoroparlamentní těleso), prohlašují území odpovídající rozsahu „srdce“ České republiky – území Prahy a Středočeského kraje – za dějinné jádro svého národního státu. „Kosovo je Srbsko, Kosovo je srdcem Srbska,“ říkají. Emocionálnost

³ Jde pochopitelně o účelové vyzvedávání vazeb mezi ortodoxními církvemi.

vztahu tvrdohlavostí proslulého slovanského lidu podtrhuje Kosovo pole. Místo konání památné, byť tragické bitvy mezi pravoslavím a islámem roku 1389. Srbská knížata vedená králem Lazarem drtivě prohrála, Lazar na Vidovdan (den sv. Víta) padl, ale zasadila nepříteli citelnou ránu – sám sultán Murat I. zemřel údajně rukou mýty opředěného rytíře Miloše Obiliče.

Útvar, u něž se vážně těžko zdráhat přívlastku „loutkový“ a kteréhož oficiální hymna byla „pro jistotu“ uzákoněna *beze slov*, jak shora řečeno, uznala již řada států. Afganistan, kterého kábulská vláda existuje z milosti USA a jiných intervenujících států, samotné Spojené státy americké, vlivní členové Evropské unie – Velká Británie, Francie, Německo a Itálie. Potíže s tímto aktem nelze pochopitelně vyhledat v zahraniční (?) agendě Albánie či politice Turecka, země spřízněné historicky, nábožensky a – silnými vazbami na EU. Kromě zaoceánské velmoci, jejíž globální vliv byl vybudován na půdorysu výsledků druhé světové války, jsou čtyři nejsilnější státy politické Evropy participující na štěpení Srbska, do jisté míry totožné s aktéry nechvalně proslulé mnichovské dohody. Přirozeně, toto srovnání má své limity, ostatně jako každá historická komparace. Řada svrchovaných aktérů mezinárodních vztahů proti flagrantnímu porušení mezinárodního práva protestovala a protestuje. Těžko mít za to, že ošidný akt nevytváří precedens, neotvírá „Lví bránu“ k dalším bezpříkladným krokům. Okamžité ozvuky události druhé dekády února totiž pocítilo Španělsko, Kanada, Moldavsko, Gruzie a jiné státy, které mají různě závažné vnitřní problémy etnické povahy. Další dělení na Balkáně koneckonců může mít dopad na Francii (otázka národovectví Korsiky) anebo samotné centrum Evropské unie, Belgie.

Albáncům zvnějšku ustavili nový stát. Vzešel skutečný ráj, pevná základna pro nejméně evropský byznys drogami, „bílým masem“ a zbraněmi. Naproti tomu Kurdové (donedávna oficiálně „horští Turci“), občané členského státu NATO, ale stejně Baskové nebo Katalánci nemají nárok na vlastní domovinu. Přou se o ni, krvavě bojují už desítky let. Hranice ignorující turecké vojenské akce proti kurdským bojůvkám Spojené státy a Evropská unie, o jejíž členství se maloasijský hráč uchází, dlouhodobě tolerují. Marxistická PKK nemá zkrátka to štěstí, jaké naplnilo osudy Kosovské osvobozené armády (UČK); Američané ji ze svého seznamu teroristických organizací včas vyškrtli. Albánci nicméně vlastní národní stát mají. Země orlů, která se někdy poeticky nazývá, vznikla v důsledku tzv. balkánských válek již roku 1912. Během divokých oslav deklarace kosovské nezávislosti vlála vedle „Union Jacka“ právě vlajka Albánie. Sama se nabízí interpretace, co znamená „kosovská identita“. Zhola nic. Existuje – dle výroků „silných“ mužů Kosmetu – pouze identita

albánská. V myšlení vlivných extremistů konvenující zřejmě s idealizovanou vzpomínkou na Velkou Albánii.

Zformování a postupné uznávání Kosova s hlavním městem Prištinou může mít z hlediska podstatných aktérů transatlantické branně-bezpečnostní kooperace své výhody. Logickým důsledkem oslabení Srbska může být uměnění vlivu jeho tradičního spojence, ortodoxního Ruska, na Balkánském poloostrově.⁴ Energetická závislost valné části Evropy na východních zdrojích vzrůstajícího se kolosu dává novou logiku pomyslnému zvolání Josefa Švejka: „Na Bělehrad!“

Zcela charakteristicky o sobě dal vědět koncept zahraniční politiky České republiky ještě před aktem uznání: ze státnických úst Karla Schwarzenberka vyšla slova „chytré horákyňe“ o tom, že v závislosti na počtu akceptací Kosova uzná kabinet Mirka Topolánka silou zbraní odtržený region.⁵ Rychlost uznání mohl ovlivnit také úspěch českých firem v tamějších výběrových řízeních (nejvíce přichází v úvahu ambice polostátního energetického gigantu ČEZ, jenž čerstvě expanduje do Malé Asie). Na každý pád odpovědní představitelé prohlásili, že Styčnou kancelář při misi OSN v Kosovu (UNMIK) přetvoří v zastupitelský úřad, v prištinské velvyslanectví v Republice Kosovo.

Miliony Srbů, od Kosova pole „nebeský národ“, si koncem 80. let pomýlily nového Vykupitele s Miloševićem. Úbytek výsostného území ovládaného znovu od roku 1912 (doba balkánských válek), sféry opředené bájnými vyprávěními, co prakticky každé společenství posilují v dobách těžkých zkoušek a následná absence opor mravních posiluje ideovou dezorientaci a radiální proudy, například pohrobky velkosrbských četníků atd. Přirozeným během věcí došlo též na ekonomické a jiné bazální změny. To vše – spolu s občanskými konflikty – masivně zdiskreditovalo kdysi velmi hrdou panslávskou myšlenku na Balkáně. Pochybnostmi zmítané Srbsko žádá o vstup do Evropy a za své masivní politické ústupky bývá poněkud národohospodářsky „mezinárodním společenstvím“ zvýhodňováno. Sjednocovacímu procesu starého kontinentu mimochodem právě v inkriminovaném pololetí předsedala bývalá svazová republika Jugoslávie, malé Slovinsko, s jehož předsednictvím si mimo jiné spojujeme také další neblahý evropský vývoj – irské odmítnutí lisabonské smlouvy.

⁴ Státoprávní změny Balkánu se mimochodem pozoruhodně časově kryjí s pokusy o umístění nových amerických vojenských základen ve střední Evropě (fakticky rovněž obchodovaných za snazší, nikoliv plně bezvívový vztah s velmocí) a úsilím o kontrolu energetických zdrojů Středního východu.

⁵ V zájmu spravedlnosti stojí za konstatování, že většina českých občanů vícevrstevnaté oslabení Srbska odmítá. Podobně se chová levicová opozice, tradičně prosrbský zůstává staronový prezident Václav Klaus.

„Nebeský národ“ vyčerpaný sérií bratrovražedných válek a obchodními sankcemi 90. let celkově pozbyl reálné možnosti branného hájení vlastní svrchovanosti. Není s to vzdorovat etnickému pnutí na Kosovu. Nezbyvá nežli trpně a zarputile nesouhlasit s vývojem. Inkriminovanou situaci naprosto negativně vnímají odpovědní představitelé Slovenska, Rumunska, Kypru či Španělska. Za záležitost hodnou řešení jí z velikých států považují (vedle Ruska) například Čína či Indie.

Za pozornost stojí také dimenze vyzrálost vůdčích vrstev nového státoprávního celku albánsky nazývaného Kosova (Kosově). Zatímco dlouholetý, na západě známý předák kosovských Albánců, spisovatel a intelektuál Ibrahim Rugova zastával vůči Srbsku velmi umírněné postoje, jeho skon na rakovinu byl zjevně uvolněním posledních zábran radikálů. Ti ze svého hlediska postupně překonali přechodné období datované od roku 1999, kdy Kosovo na jedné straně spadalo z hlediska práva pod pravomoc Bělehradu, na stranu druhou využívalo naprosto minimálního faktického vlivu Srbů a řadou správních reforem se moci „města na řece Sávě“ systematicky vzdalovalo.

Na ploše entity opřené o tradiční klanový systém sehrává zásadní roli organizovaný zločin, jedno z nejzávažnějších mezinárodních zel, která se objevila po konci studené války. Tyto struktury prokazatelně pomáhaly financovat akce UČK, organizace zčásti vyzbrojované prostředky někdejší východoněmecké armády. Bez zahraniční pomoci by elementární místní správa pravděpodobně brzy zkolabovala, takže stávající protektorát zůstane dlouhodobě zachován. Kosovským elitám – většinou veteránům občanského konfliktu – takové vyhlídky nepřekáží. Během výcviku a koordinace bojových akcí Kosovské osvobozené armády, díky níž došla podkopání autorita „krvavého“ prezidenta Slobodana Miloševiče, vznikly bezesporu mnohé vazby využitelné v jiných konfliktech. Trvalou přítomností poradců lze zefektivnit oboustranně výhodnou vlivovou politiku v široké oblasti (albánské menšiny má Černá Hora, stávající Srbsko – viz tzv. východní Kosovo, Makedonie, ale též Řecko). Na závalu jistě nebudou ani právně výlučná výcviková střediska a speciální vyslyšací centra osvědčených spojenců. Zařízení daleko vhodnějších lokací, než jakými dost možná disponovaly obdobné tajné instituce například na výsostném území Rumunska či Polska. Mimochodem ze slovanských národních států právě severní soused Česka a Slovenska jediný takřka obratem přispěchal s diplomatickou akceptací Kosova.

Balkán mnohokrát představoval rozbušku světodějných konfliktů, zmítal se pro vnitřní rozbroje, kvůli ingerencím pokryteckých velmocí. Podle Samuela Huntingtona tvoří dokonce

kulturní zlom, je místem „tektonického neklidu“, jedním z prostor dotyku, a tudíž možného střetu civilizací. Každopádně tradiční bezpečnostní slabinou starého kontinentu.

Republika Kosovo vznikla jakožto vektor nesmírně složitých siločar spojujících myšlenkové konstrukty ze sféry kulturní, náboženské, etnické, geografické či lépe geopolitické atp. Čelní představitel údajně liberálně demokratického Kosova, premiér Hashim Thaçi získal v bojích za nezávislost přílehou přezdívku „Had“ či dokonce „Zmije“. Zůstává pouze (nevelká) naděje, že malá, ostře sledovaná klanová země přestane být černou dírou Evropy s destruovanou ekonomikou, masovou nezaměstnaností a etnickým neklidem, z něž profitují mafie. Hadím doupětem.

Zatímco sousední Slovensko neztratilo představu o tom, co znamená etnická nestabilita státu, a odmítá se spolu s Rumunskem, Kypru či Španělskem podílet na pokračující balkanizaci Balkánu, Česko tak činí. Kosovo se stalo takřka Pandořinou skřínkou a na jejím otevření se podílela i „neviditelná ruka politického trhu České republiky“. Májový počín Topolánkovy vlády, exekutivy jednající – vzdor vůli převážné většiny českého a moravského obyvatelstva – o americkém radiolokačním zařízení v pohoří Brdy, nese bohužel hlubokou symboliku.